

Literární věda volbou i osudem

K 90. narozeninám prof. dr hab. Krystyny Kardyni-Pelikánové, DrSc.

Roman Madecki (Brno)

Doyenka české polonistiky, literární vědkyně, komparatistka, propagátorka polské literatury v Česku a české literatury v Polsku, prof. PhDr. Krystyna Kardyni-Pelikánová, DrSc., oslavila v roce 2020 devadesáté narozeniny. Vzhledem k tomuto úctyhodnému jubileu by mohla odpočívat a těšit se nejen z mnoha splněných vlastních cílů a pokořených met, ale i z úspěchů svých žáků a nástupců, jimž vždy ochotně pomáhala. Naše jubilanťka je však na vědeckém poli nadále velmi aktivní a stále nachází témata, která by chtěla prozkoumat a zprostředkovat českým či polským čtenářům. I tato přirozená zvědavost a touha po vědě má zásluhu na tom, že zmíněné jubileum oslavila v plné duševní svěžesti, již by jí mohli závidět i mnohem mladší kolegové.

Krystyna Kardyni-Pelikánová se narodila 17. 8. 1930 v Lodži, v jednom z největších polských měst, v němž vyrůstala spolu s o něco starší sestrou Halinou. Část její rodiny pocházela z Velkopolska, odkud se odstěhovala v době Bismarckova kulturkampfu, druhá část, v mužské linii, měla kořeny v Itálii. Těžké období prožila rodina Kardyniových za nacistické okupace, během níž byla Lodž přiřčena k Říši. V roce 1941 musela rodina své bydliště opustit a vystěhovat se na východ do nově zřízeného Generálního gouvernementu, nejprve do Przybysławic, později do městečka Ryki v dnešním Lublinském vojvodství. Do Lodže se mohli Kardyniovi vrátit až po ukončení druhé světové války v roce 1945. Po absolvování gymnaziálních studií v roce 1950 se Krystyna Kardyni zapsala ke studiu polské filologie na Lodžské univerzitě. Po třech letech v Lodži pokračovala ve studiu až k získání magisterského titulu na Jagellonské univerzitě v Krakově. V roce 1955 zde obhájila diplomovou práci *Zasadnicze idee polskiej krytyki literackiej 1822–1830*. Vysokoškolské studium jí dalo solidní základ pro prohlubování znalostí a přípravu pro další vědeckou práci. Jistě to byla dílem i zásluha jejich vysokoškolských učitelů, mezi něž patřili vynikající představitelé polské literární vědy: Stefania Swarczyńska, Juliusz Kleiner, Kazimierz Wyka, Stanisław Pigoń, Jan Trzynadłowski či Henryk Markiewicz. Mladá polonistka s dobrým vzděláním mohla jistě pomýšlet na vědeckou kariéru ve své rodné zemi, v době studia v Krakově však poznala českého stipendistu Jarmila Pelikána (1928–2017), s nímž se rozhodla spojit své další životní osudy. V roce 1956 jej následovala do Brna, v němž pak spolu s manželem prožila větší část svého života. Vzhledem k tomu, že byli oba polonisty se silným vědeckým zájmem o polskou literaturu a česko-polské literární a kulturní vztahy, vyrostl z tohoto manželského páru posléze známý polonistický

tandem, jenž se nesmazatelně zapsal do dějin brněnské i české polonistiky. Literárněvědná polonistika byla tedy nejen jejich volbou, ale stala se jim v jistém smyslu i společným osudem.

Po příjezdu do Československa zprvu pracovala mimo akademickou sféru, v roce 1959 však začala externě spolupracovat s brněnskou polonistikou. Vedla zde lektorská cvičení, semináře z dějin polské literatury a stylistiky polštiny. V letech 1963–1966 byla lektorskou polštiny na Univerzitě Palackého v Olomouci. Léta 1967–1968 strávila na stipendijním pobytu na Lodžské univerzitě a o dva roky později zde získala doktorský titul na základě obhajoby disertační práce *Kontakty literackie polsko-czeskie w dobie powstania styczniowego*. Po získání doktorátu přednášela v letech 1970–1971 mj. dějiny polské literatury ještě v Olomouci, avšak od roku 1971 trvale působila v brněnské pobočce Ústavu pro českou a světovou literaturu ČSAV jako vědecká pracovnice. Během práce v ústavu připravila a na Varšavské univerzitě úspěšně obhájila habilitační práci *Karel Havlíček Borovský w kregu literatury polskiej* (1998, titul dr hab., nostrifikován jako DrSc.). V roce 1991 odešla do důchodu, což však v jejím případě neznamenovalo konec vědeckého zájmu o polskou a českou literaturu a jejich vzájemné vztahy. V devadesátých letech stále aktivně spolupracovala s polonistikou na Masarykově univerzitě, na níž konala výběrové přednášky z polské literatury, vedla diplomové práce a po jistou dobu, kdy univerzita neměla lektora polštiny, se ochotně ujala i vedení lektorských cvičení. V roce 1992 byla právě na Masarykově univerzitě jmenována profesorkou pro obor dějiny polské literatury. I jako emeritní profesorka ještě řadu let školila doktorandy a podílela se na práci oborových komisí pro doktorské studium v oboru polské literatury, teorie a dějin slovanských literatur a literární komparatistiky na filozofické fakultě MU. Badatelsky je, jak již bylo řečeno, aktivní dodnes.

Vědecké zájmy prof. Kardyni-Pelikánové jsou díky hluboké znalosti polského i českého literárního prostředí poměrně široké. Zahrnují dějiny polské a české literatury, česko-polské literární vztahy, komparatistiku v česko-polském i širším středoevropském kontextu, genologii i problematiku translatické.¹ Její bibliografie zahrnuje zhruba 400 položek. Uvedeným tématům se věnovala mj. ve svých knižních monografiích. Chronologicky první z nich: *Kontakty literackie polsko-czeskie w dobie powstania styczniowego* (Wrocław, 1975), je věnována propolským náladám v Čechách a na Moravě po polském lednovém povstání (1863). Autorka v ní ukázala, že polské povstání povzbudilo nejen české národní hnutí a ukázalo iluzornost idejí panslavismu, ale odrazilo se také v literatuře a kultuře. Zájem o Polsko se tehdy projevil v recepci tvorby polských romantiků (Mickiewicze, Słowackého, Krąszewského, Fredra, Korzeniowského), jež se zároveň stala inspirací pro romantismus český. Zájem o českou problematiku však rostl ve zkoumaném

1 Bibliografii prací K. Kardyni-Pelikánové lze najít mj. v těchto publikacích: HRABĚTOVÁ, Irena: *K jubileu Krystyny Kardyni-Pelikánové*. In: Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity 45, 1996, č. D43, s. 173–180; *Výběrová bibliografie. K. Kardyni-Pelikánová*. In: MADECKI, Roman – ŠTĚPÁN, Ludvík (eds.): *Poláci v Brně a na jižní Moravě*. Brno: SCSS, SvN Regiony, 2008, s. 273–281; MADECKI, Roman: *K životnímu jubileu prof. dr hab. Krystyny Kardyni-Pelikánové, DrSc.* In: POSPÍŠIL, Ivo – MADECKI, Roman a kol.: *Česká polonistika: nové výzvy, nová témata*. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 7–15.

období i na polské straně. České země se tak pro Poláky staly partnerem na poli politickém i kulturním.

Dílo Karla Havlíčka Borovského se stalo objektem badatelčina zájmu v monografii *Karel Havlíček Borovský w kręgu literatury polskiej* (Wrocław, 1986). Autorka zde analyzuje nejen Havlíčkovu literární a publicistickou tvorbu, překladatelskou a politickou činnost, ale všímá si především jeho recepce polské literatury a jejího inspiračního působení na jeho vlastní tvorbu. Práce pojednává také o přijetí Havlíčkova díla v Polsku a polských překladech některých jeho děl.

Třem klíčovým oblastem ve své badatelské práci – literární komparatistice, genologii a literárnímu překladu – se prof. Kardyni-Pelikánová věnuje v souboru studií *Czesko-polskie spotkania literackie. Komparatystyka. Genologia. Przekład* (Brno, 2000). Zabývá se zde tvorbou J. Słowackého, K. H. Máchy, J. S. Machara, A. Mickiewicze a R. Javorského, sleduje vývoj, funkci a pojetí některých žánrů (mj. román ve verších, hra na detektivku, paraepistolární formy, hospodská historka). Specifikům překladatelského procesu se zde autorka věnuje mj. na příkladu českých překladů Kochanovského *Trenů* nebo Mickiewicze *Pana Tadeáše*.

Významným příspěvkem k dějinám české literárněvědné polonistiky a její propagaci v polském prostředí je knižní publikace *Uwiedzeni przez polską literaturę. Czeska polonistyka literacka* (Warszawa, 2003). Práce je věnována českým osobnostem, kterým v jistém smyslu učarovala polská literatura, jazyk a kultura a které polská témata zprostředkovávaly českým recipientům na poli vědeckém, pedagogickém i popularizačním. Práce přináší obraz vývoje české polonistiky od obrozenských polonofilských tendencí, přes první vědecká díla (Dobrovský, Jungmann, Šafařík, Čelakovský aj.), ustavení samostatné katedry polského jazyka a literatury na Univerzitě Karlově, spjaté s M. Szykowským a jeho žákem K. Krejčím, až po vznik polonistických pracovišť v Brně, Olomouci a Ostravě. Značná pozornost je v práci věnována polským romantikům, jejich českým badatelům, interpretátorům a překladatelům.

Ke komparativnímu přístupu k polské a české literatuře se K. Kardyni-Pelikánová vrátila v souboru studií *Poklosie komparatysty. Studia o polskiej i czeskiej literaturze* (Brno, 2007). V práci se zabývá především otázkami genologie a recepce na příkladu tvůrců a děl z obou literatur či českými překlady některých významných polských autorů (J. Kochanowski, A. Mickiewicz, J. Tuwim). Analyzuje také pojetí polské literatury v českých pracích z dějin literatury, obzvláště J. Máchala, F. Wollmana a K. Krejčího, a ukazuje tak paradigmata, v jejichž rámci byl v minulosti v českém prostředí podáván obraz polské literatury.

Prozatím poslední knižní práce prof. Pelikánové vyšla pod názvem „*Čechy krásné, Čechy mé...*“ *Czeska i polska literatura we wzajemnych interakcjach. Miscellanea literaturoznawcze: eseje, studia, szkice* (Brno, 2017). Jak název napovídá, v centru autorčiny pozornosti se znovu ocitly vzájemné vazby obou zkoumaných literatur. Hlavním a novátorským tématem práce je však otázka identity a svébytnosti české literatury. Autorka ukazuje, že česká a polská literatura jsou si sice blízké zeměpisně a jazykově, ale kulturně poměrně dosti vzdálené, vznikající na základě odlišného literárního kánonu. Dospívá zde k cennému zjištění, že některé v Polsku dlouho marginalizované formy kulturní exprese přinesly naopak české literatuře evropské, ba i světové úspěchy.

Jubilantka se autorsky podílela také na řadě encyklopedických a slovníkových publikací v Polsku i Česku (Československu): *Slovník spisovatelů. Polsko* (Praha, 1974), *Slovník literárních směrů a skupin* (Praha 1976), *Slovník literární teorie* (Praha, 1977), *Slovník polských spisovatelů* (Praha 2000), *Slovník badaczy literatury polskiej* (Łódź, 1994), *Literatury zachodniosłowiańskie czasu przełomów 1890–1990. Przewodnik encyklopedyczny* (Katowice, 1999), *Slovník rodzajów i gatunków literackich* (Kraków, 2006). Dodejme, že zásluhou K. Kardyni-Pelikánové má polská odborná i laická veřejnost možnost seznámit se ve zmíněných polských lexikonech s definicemi typicky českých literárních žánrů. Příležitostně také překládala, mj. z díla K. Poláčka, V. Havla či J. Škvoreckého. V roce 1996 vydala polský překlad Poláčkových židovských anekdot *Co slychać, panie Kohn?*

Vědecké dílo prof. Krystyny Kardyni-Pelikánové není ještě zdaleka uzavřeno. Paní profesorka nejen sleduje, co se děje v literatuře a literární vědě v obou zemích, ale nadále zkoumá nové či dosud málo probádané aspekty česko-polských literárních interakcí. Píše recenze, články, studie, skici, jež publikuje v Česku i Polsku mj. v časopisech *Twórczość*, *Pamiętnik Literacki*, *Zwrot*, *Slavia Occidentalis* aj. I když jí zdravotní stav již nedovolí cestovat, aktivně se účastní řady polonistických a slavistických akcí. Její hlas je tak výrazně slyšet i v probíhající diskusi o stavu a perspektivách české polonistiky. A není to jen pouhé bilancování, jsou to konkrétní návrhy cest, kterými by se mohla či měla česká literárněvědná polonistika ubírat v dalších desetiletích na poli badatelském i pedagogickém. Tyto analýzy a návrhy lze nalézt v několika kolektivních polonisticky zaměřených monografiích z posledního desetiletí: *O tradycjach, zadaniach i wyzwaniach czeskiej polonistyki literackiej* (*Česká polonistika: nové výzvy, nové tradice*, Brno, 2012), *Dlaczego brak nowej, pełnej syntezy dziejów literatury polskiej?* (*Proměny polonistiky. Tradice a výzvy polonistických studií*, Praha, 2014), *Česká literární polonistika v kontextu výzev současnosti* (*Česká polonistická studia: tradice a současnost. Filologie – historie – politologie – právo*, Praha, 2014), *Czeska polonistyka literacka wobec wyzwań współczesności* (*Czeskie badania nad Polską w kontekście Europy Środkowej i Wschodniej*, Praha, 2016). Prof. Pelikánová se formou dvou referátů zúčastnila v roce 2019 také *Kongresu českých polonistických studií*², dosud největšího interdisciplinárního setkání českých polonisticky orientovaných badatelů a jejich zahraničních hostů. Ve filologické sekci v Olomouci zazněl její referát „*Poznajmy się*“ albo *Problem epifanii w czeskiej i polskiej literaturze*, v němž upozorňuje na rozdílné kořeny obou národních literatur, jež je třeba zevrubně poznat dříve, než začneme formulovat komparatistické závěry a hodnocení. Součástí plenárního zasedání v rámci slavnostního ukončení akce v Praze byl pak referát *U czeskich początków slawistyki wrocławskiej: Jan Evangelista Purkyně (1787–1869)*, v němž mapuje Purkyňovy zásluhy na poli popularizace polské kultury nejen v německojazyčném prostředí tehdejší Vratislavi, ale i v českých zemích.

Za svou bohatou vědeckou, pedagogickou a popularizační činností, příspěvek k rozvoji česko-polských vztahů i šíření dobrého jména Polska v zahraničí byla prof. Kardyni-Pelikánová opakovaně oceněna svou rodnou zemí. V roce 1997 získala Medaili Komise národního vzdělávání (Medal Komisji Edukacji Narodowej) a v roce 2015 jí prezident

2 KONIECZKA ŚLIWIŃSKA, Danuta: *Kongres polonoznawstwa czeskiego 2019. Kongres českých polonistických studií 2019*. *Historia Slavorum Occidentis* 2020, nr 2 (25), s. 213–216.

Polské republiky – stejně jako jejímu manželovi prof. Jarmilu Pelikánovi – udělil Řád za zásluhy o Polskou republiku (Order Zasługi Rzeczypospolitej Polskiej).³

Za rozsáhlým dílem profesorky Krystiny Kardyni-Pelikánové se skrývá láska k literatuře a kultuře rodné i „vyvdané“ země, služba vědě a poznání v oblasti humanitních věd. Při příležitosti jejího jubilea jí nelze než ze srdce poděkovat za odvedenou práci a popřát jí do dalších let pevné zdraví, radost z každého dne i všech aktivit, do nichž se pustí.

Mgr. Roman Madecki, Ph.D.

Ústav slavistiky

Filozofická fakulta, Masarykova univerzita

Arna Nováka 1, 602 00 Brno, Česká republika

roman.madecki@phil.muni.cz

3 BARON, Roman – MADECKI, Roman: *Slavnostní udělení Řádu za zásluhy o Polskou republiku prof. Krystině Kardyni-Pelikánové a prof. Jarmilu Pelikánovi*. *Historia Slavorum Occidentis*, 2015, nr 1 (8), s. 262–266.

Toto dílo lze užít v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-SA 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.

